MONEY, BANKS
&
PRICE LEVELS
(Part-VII)

S. Madushanka

B.Sc (Mgt) Accounting (Special) (U.G)

University of of Sri Jayewardenepura

වාණිජ බැංකු

චෙක්පතකින්, විධානයකින් හෝ අන්‍ය ආකාරයකින් ඉල්ලූ විටෙක ආපසු ගෙවීමේ පොරොන්දුවට යටත් ව මහජනයාගෙන් මුදල් තැන්පතු භාර ගැනීම සිය ප්‍රධාන කාර්යය කර ගත් ලාභ ඉපයීමේ අරමුණ සහිත ව මූල්‍ය අතරමැදිකරණයේ නිරත වන ඉතා ප්‍රබල හා ප්‍රමුඛ මූල්‍ය ආයතන විශේෂය වාණිජ බැංකු ලෙස හැඳින්වේ.

වාණිජ බැංකුවක ප්‍රධාන අරමුණු

- මහජන විශ්වාසනීයභාවය පවත්වා ගැනීම සඳහා ද්‍රවශීලතාව ආරක්ෂා කර ගැනීම

- ලාභදායකත්වය ඉහළ නංවා ගැනීම

Class Work.LK

ද්‍රවශීලතාව

ද්‍රවශීලතාව යනු පාඩු නොවී වත්කම් ඉක්මනින් මුදල් බවට හැරවීමේ හැකියාව යි. තම තැන්පතු මුදල් තමන්ට අවශ්‍ය ඕනෑ ම විටෙක බැංකුවෙන් ආපසු ලබා ගත හැකි යන මහජන විශ්වාසය ආරක්ෂා කිරීම සඳහා සෑම අවස්ථාවක ම වාණිජ බැංකුවලට සිය ද්‍රවශීලතාව ආරක්ෂා කර ගැනීමට සිදු වේ.

ලාභදායකත්වය

ලාභදායකත්වය යනු ණයක් ලබා දීමෙන් සහ ආයෝජන වත්කම් මගින් උපයා ගන්නා ආදායමෙන් තැන්පතු සඳහා ගෙවන පොළී වියදම් අඩු කිරීමෙන් ලැබෙන ශුද්ධ පොළී ආදායම යි.

ClassWork.LK

වාණිජ බැංකුවල අරමුණු අතර ගැටීම

වාණිජ බැංකුවලට ඉහත සඳහන් අරමුණු ඉටු කර ගැනීමට යාමේ දී අරමුණු අතර ගැටීමක් ඇති වේ.

වාණිජ බැංකු සිය ද්‍රවශීලතාව ආරක්ෂා කර ගැනීමට යාමේ දී ලාභදායකත්වය අඩු වේ. ලාභදායකත්වය ආරක්ෂා කර ගැනීමට යාමේ දී ද්‍රවශීලතාව අඩු වේ.

මෙම අරමුණු දෙක අතර ඇති වන ප්‍රතිවිරුද්ධ ක්‍රියාවලිය නිසා නිරතුරුවම ද්‍රවශීලතාව හා ලාභදායකත්වය අතර සමතුලිතතාවක් පවත්වා ගෙන යාමට වාණිජ බැංකුවලට සිදු වේ.

ClassWork.LK

වාණිජ බැංකුවල ප්‍රධාන කාර්යයන්

වාණිජ බැංකුවල ප්‍රධාන කාර්යයන් පහත සඳහන් පරිදි දැක්විය හැකි ය.

- තැන්පතු භාර ගැනීම

ඉල්ලුම් තැන්පතු හෙවත් ජංගම ගිණුම් පවත්වා ගෙන යාම.
මෙම ගිණුම්වල මුදල් තැන්පතු චෙක්පත් මාර්ගයෙන් ගනුදෙනු කළ හැකි ය.

ඉතුරුම් තැන්පතු පවත්වා ගෙන යාම.
මෙම තැන්පතුවලට පොළී ගෙවීම් සිදු කෙරේ. ගිණුම් හිමියාට අවශ්‍ය වූ විටෙක මුදල් ආපසු ලබා ගත හැකි ය.

කාලීන / ස්ථාවර තැන්පතු පවත්වා ගෙන යාම.
නියමිත දිනයක කල් පිරෙන දිනය අවසන් වූ පසු ව යි. අවශ්‍ය වූ විටෙක එය ඇපයට තබා ණයක් ලබා ගත හැකි ය.

ClassWork.LK

- ණය සහ අත්තිකාරම් ලබා දීම

කෙටි කාලීන ණය

අයිරා පහසුකම් මත ණය ලබා දීම

දිගු කාලීන ණය

කල් බදු ණය

- බිල්පත් වට්ටම් කිරීම

- නියෝජිත සේවා සැපයීම
(පිළිණපත් විකිණීම හා මිල දී ගැනීම)

- පොදු උපයෝගිතා සේවා සැපයීම

උසස් සේවා සැපයීම

විදේශ විනිමය ගනුදෙනුවලට අවශ්‍ය පහසුකම් සැපයීම

විදේශ බැංකු කටයුතුවල දී සහාය සැපයීම

බැංකු අණකර, ණයපත් නිකුත් කිරීම

ClassWork.LK

වාණිජ බැංකු ශේෂ පත්‍රය

වාණිජ බැංකු ශේෂ පත්‍රය හෙවත් මූල්‍ය තත්ත්ව ප්‍රකාශයකින් පෙන්නුම් කරනුයේ වර්ෂය අවසාන දිනයේ දී බැංකුවේ මූල්‍ය තත්ත්වය යි. මෙය වත්කම් හා වගකීම් යන කොටස් දෙකින් සමන්විත වේ.

වාණිජ බැංකු ශේෂ පත්‍රයක (මූල්‍ය තත්ත්ව ප්‍රකාශයක) ආකෘතියක් පහත දැක්වේ.

ClassWork.LK

ශීර්ෂය	ප්‍රමාණය (රු. මිලියන)
වත්කම්	
(i) ද්‍රවශීල වත්කම්	xxx අතැති
මුදල්	xxx මහ
බැංකුවෙන් අය විය යුතු මුදල් ශේෂ	xxx
දේශීය බැංකුවලින් අය විය යුතු මුදල් ශේෂ	xxx
එකතු වෙමින් පවත්නා මුදල් ශේෂ	xxx
අතැති හා පිටරට බැංකුවලින් අය විය යුතු මුදල්	xxx
භාණ්ඩාගාර බිල්පත්	xxx
භාණ්ඩාගාර බැඳුම්කර	xxx
රජයේ වෙනත් සුරැකුම්පත්	xxx
වෙනත් ආයෝජන	xxx
මිලට ගත් හා වට්ටම් කළ බිල්පත්	xxx
අපනයන බිල්පත්	xxx
ආනයන බිල්පත්	xxx
දේශීය බිල්පත්	xxx
(ii) ණය හා අත්තිකාරම්	
ණය	xxx
අත්තිකාරම්	xxx
(iii) ස්ථාවර හා අනෙකුත් වත්කම්	xxx
වගකීම්	
(i) ප්‍රාග්ධන ගිණුම	xxx
(ii) මුළු තැන්පතු	
• ඉල්ලුම් තැන්පතු	xxx
• කාලීන හා ඉතුරුම් තැන්පතු	xxx
(iii) ණය ගැනීම්	
• දේශීය ණය ගැනීම්	xxx
• විදේශීය ණය ගැනීම්	xxx
(iv) අනෙකුත් වගකීම්	xxx
මුළු වත්කම් / වගකීම්	XXXXX

ClassWork.LK

වාණිජ බැංකුවක ව්‍යුහය

වාණිජ බැංකුවක ව්‍යුහය ඉහත සඳහන් ශේෂ පත්‍රය (මූල්‍ය තත්ත්ව ප්‍රකාශය) අනුව මෙසේ විශ්ලේෂණය කළ හැකි ය.

ප්‍රාථමික සංචිත

වාණිජ බැංකු ශේෂ පත්‍රයේ (මූල්‍ය තත්ත්ව ප්‍රකාශයේ) සඳහන් පහත දැක්වෙන මුදල් අයිතමයන් ප්‍රාථමික සංචිත වශයෙන් හැඳින්වේ.

- අතැති මුදල්
- මහ බැංකුවෙන් අය විය යුතු ශේෂ
- දේශීය බැංකුවලින් අය විය යුතු ශේෂ
- එකතු වෙමින් පවත්නා මුදල් ශේෂ
- අතැති හා පිටරට බැංකුවලින් අය විය යුතු දේශීය මුදල් ශේෂ

ClassWork.LK

ඉපැයීම් වත්කම්

වාණිජ බැංකු ශේෂ පත්‍රයේ (මූල්‍ය තත්ත්ව ප්‍රකාශයේ) දක්වා ඇති පහත සඳහන් අයිතම ඉපැයීම් වත්කම් ලෙස දැක්වේ.

- භාණ්ඩාගාර බිල්පත්
- භාණ්ඩාගාර බැඳුම්කර
- රජයේ වෙනත් සුරැකුම්පත්
- මිලට ගත් හා වට්ටම් කළ බිල්පත්
- ණය
- අත්තිකාරම්

ද්විතීය සංචිත

ඉහත සඳහන් ඉපැයීම් හිමිකම්වලින් කොටසක් වන පහත සඳහන් දෑ ද්විතීය සංචිත ලෙස ද යොදා ගැනේ.

- රජයේ සුරැකුම්පත්
- වාණිජ පත්‍රිකා
- අන්තර් බැංකු ඒක්ෂණ ණය

ClassWork.LK

මුදල් මැවීම

වාණිජ බැංකුව විසින් තම අධිසංචිත ණයට දීම තුළින් පැවති ප්‍රමාණය මෙන් කිහිප ගුණයක තැන්පතු බිහි කිරීම මුදල් මැවීම ලෙස හැඳින්වේ.

වාණිජ බැංකු පද්ධතියක් ලෙස කටයුතු කිරීමේ දී මුදල් මැවීම හෙවත් ඉල්ලුම් තැන්පතු මැවීම සිදු කළ හැකි ය.

මුදල් මැවීමේ ක්‍රියාවලියට පදනම් කරගන්නා උපකල්පන

වාණිජ බැංකු පද්ධතියක් මුදල් මැවීමේ ක්‍රියාවලිය සිදු කරන විට පහත සඳහන් උපකල්පන පදනම් කර ගෙන එය සිදු වේ.

- කිසි දු බැංකුවක් අධිසංචිත පවත්වා නොගැනීම
- මූලික තැන්පතු කළ පසු බැංකු ක්‍රමය තුළට අලුතෙන් මුදල් ගලා ඒමක් හෝ බැංකු ක්‍රමයෙන් පිටතට මුදල් ගලා යාමක් හෝ සිදු නොවීම
- සියලු ම ණය ගැනුම්කරුවන් තමන් ලද ණය මුදල් සම්පූර්ණයෙන් වෙනත් බැංකුවක තැන්පත් කිරිම

ClassWork.LK

අධිසංචිත ණයට දීම සිදු වන ආකාරය

තනි වාණිජ බැංකුවක සහ වාණිජ බැංකු පද්ධතියක අධිසංචිත ණයට දීම සිදු වන ආකාරය පහත දැක්වේ.

තනි බැංකුවක් ලෙස ක්‍රියාත්මක වෙමින් අධිසංචිත ණයට දීම

වාණිජ බැංකුවක් විසින් මහ බැංකු නියමයන් ට අනුව තම තැන්පතු ප්‍රමාණයෙන් කිසියම් ප්‍රතිශතයක් අතැති මුදල් සහ බැංකු මුදල් ලෙස තබා ගැනීම ව්‍යාවස්ථාපිත සංචිතය ලෙස හඳුන්වයි.

නිදසුන :

වාණිජ බැංකුවක ඉල්ලුම් තැන්පතු රු. 10,000 ක් නම් තබා ගත යුතු අවශ්‍ය සංචිතය පහත සඳහන් ලෙස ගණනය කළ හැකි ය.

අවශ්‍ය සංචිතය = තැන්පතු X අවශ්‍ය සංචිතය

$$= 1000 \times \frac{20}{100}$$

= රු. මිලියන 2000

ClassWork.LK

මෙම බැංකුවේ අධිසංචිතය වන්නේ රුපියල් මිලියන 8000/- කි.

= රු 10 000 - 2 000

= රු. මිලියන 8 000/-

මෙම වාණිජ බැංකුවකට ලබා දිය හැකි උපරිම ණය ප්‍රමාණය රු.මිලියන 8000 - කි. තනි බැංකුවක් ලෙස කටයුතු කරන නිසා අධි සංචිතය පමණක් ණය දීම සිදු වේ.

ClassWork.LK

වාණිජ බැංකුවක පවතින ශේෂ පත්‍රයක් (මූල්‍ය තත්ත්ව ප්‍රකාශය) මගින් ද අධිසංචිතය ණය ලෙස ලබා දෙන ආකාරය පැහැදිලි කළ හැකි ය.

වගකීම් වටිනාකම රු. මිලියන		වත්කම් වටිනාකම රු. මිලියන	
තැන්පතු	10 000	සංචිත	6 000
		ණය	4 000
මුළු වගකීම්	10 000	මුළු වත්කම්	10 000

මෙම වාණිජ බැංකුවේ ව්‍යවස්ථාපිත සංචිත අනුපාතය 20% ක් නම් තැන්පතු සඳහා අවශ්‍ය කරන සංචිතය රු. මිලියන 2 000 කි.

පවත්නා සංචිතය = රු. මිලියන 6 000

අවශ්‍ය සංචිතය = රු. $1000 \times \frac{20}{100}$ = රු. මිලියන 2 000

අධිසංචිත ප්‍රමාණය = 6 000 - 2 000 = රු. මිලියන 4 000

මෙම බැංකුවට ලබා දිය හැකි අලුත් ණය ප්‍රමාණය රු. මිලියන 4 000/= කි.

ClassWork.LK

වාණිජ බැංකු පද්ධතියක් ලෙස ක්‍රියාත්මක වෙමින් අධිසංචිත ණයට දීම

වාණිජ බැංකු පද්ධතියක ණය මැවීම තැන්පතු ප්‍රසාරණ සංගුණකය මගින් තීරණය වේ.

තැන්පතු ප්‍රසාරණ සංගුණකය

තැන්පතු ප්‍රසාරණ සංගුණකය යනු ආරම්භක ඉල්ලුම් තැන්පතුවක් මෙන් කොපමණ ගුණයකින් ඉල්ලුම් තැන්පතු වැඩි වේ ද යන්නයි.

තැන්පතු ප්‍රසාරණ ගුණකය ව්‍යවස්ථාපිත සංචිත අනුපාතයේ පරස්පරයට සමාන වේ. ප්‍රසාරණ සංගුණකය පහත ලෙස ගණනය කළ හැකි ය.

බැංකු තැන්පතු ප්‍රසාරණ සංගුණකය (k) = 1/ව්‍යවස්ථාපිත සංචිත අනුපාතය

$$= \frac{1}{r}$$

ClassWork.LK

නිදසුන :

ව්‍යවස්ථාපිත සංචිත අනුපාතය 20%

k = බැංකු තැන්පතු ප්‍රසාරණ සංගුණකය
r = ව්‍යවස්ථාපිත සංචිත අනුපාතය
1 = නියතයකි.

බැංකු තැන්පතු ප්‍රසාරණ සංගුණකය (k)

$$= \frac{1}{r}$$

$$= \frac{1}{20\%}$$

$$= 1 \times \frac{100}{20}$$

$$= \underline{5}$$

ClassWork.LK

බැංකු පද්ධතියක් තුළ මුදල් මැවීම සිදු වන ආකාරය

බැංකු පද්ධතියක් තුළ මුදල් මැවීම සිදු වන ආකාරය වාණිජ බැංකු පද්ධතියක ශේෂ පත්‍ර (මූල්‍ය තත්ත්ව ප්‍රකාශන) කිහිපයක් ඇසුරෙන් ගණනය කළ හැකි ය.

A නමැති වාණිජ බැංකුව සතුව රු. මිලියන 10 000/= ක ආරම්භක තැන්පතුවක් සහ 20% ව්‍යවස්ථාපිත සංචිත අනුපාතයක් පවතී යයි උපකල්පනය කරමු. එම බැංකුවේ ශේෂ පත්‍රය (මූල්‍ය තත්ත්ව ප්‍රකාශය) පහත දැක්වේ.

A බැංකුවේ ශේෂ පත්‍රය (මූල්‍ය තත්ත්ව ප්‍රකාශය)

වගකීම් වටිනාකම	රු. මිලියන	වත්කම් වටිනාකම	රු.
තැන්පතු	10 000	සංචිත	2 000
		ණය	8 000
	10 000	එකතුව	10 000

ClassWork.LK

A බැංකුවෙන් කිසියම් පුද්ගලයකුට රු. මිලියන 8 000/= ක් ණයට දුන් පසු එම ගනුදෙනුකරුවා එම මුදල B බැංකුවේ තැන්පත් කළේ යයි සිතමු. එවිට B බැංකුවේ ශේෂ පත්‍රය (මූල්‍ය තත්ත්ව ප්‍රකාශය) පහත සඳහන් ලෙස වෙනස් වේ.

B බැංකුවේ ශේෂ පත්‍රය (මූල්‍ය තත්ත්ව ප්‍රකාශය)

වගකීම් වටිනාකම රු. මිලියන		වත්කම් වටිනාකම	රු. මිලියන
තැන්පතු	8 000	සංචිත	1 600
		ණය	6 400
	8 000	එකතුව	8 000

ClassWork.LK

B බැංකුවෙන් එම තැන්පතුවලින් 20% ක් වන ව්‍යවස්ථාපිත සංචිත අනුපාතය අනුව රු. මිලියන 1 600/- ක් තබා ගෙන රු. මිලියන 6 400/- ක් ණය ලෙෂ ලබා දුන් පසු එම මුදල ම ගනුදෙනුකරුවා C වාණිජ බැංකුවේ තැන්පත් කළේ යයි සිතමු. C වාණිජ බැංකුවේ ශේෂ පත්‍රය (මූල්‍ය තත්ත්ව ප්‍රකාශය) පහත සඳහන් ලෙස වෙනස් වේ.

C බැංකුවේ ශේෂ පත්‍රය (මූල්‍ය තත්ත්ව ප්‍රකාශය)

වගකීම් වටිනාකම රු. මිලියන		වත්කම් වටිනාකම	රු. මිලියන
තැන්පතු	6 400	සංචිත ණය	1 280 5 120
	6 400	එකතුව	6 400

මේ ආකාරයට වාණිජ බැංකු තමන් වෙත ලැබෙන තැන්පතුවලින් 20% බැගින් සංචිත වශයෙන් තබා ගෙන අධිසංචිත ණයට දීම මගින් ඉල්ලුම් තැන්පතු මැවීමක් සිදු කළ හැකි ය.

Classwork.LK

බහුවිධ ප්‍රසාරණය

ඉහත දක්වන ලද A, B, C ආදී ලෙස දක්වන ලද වාණිජ බැංකු පද්ධතියේ ම ඉල්ලුම් තැන්පතු මැවීම බහුවිධ ප්‍රසාරණය ලෙස හඳුන්වයි.

වාණිජ බැංකු පද්ධතිය තුළ සිදු වන ඉල්ලුම් තැන්පතුවල බහුවිධ ප්‍රසාරණය සිදු වන ආකාරය පහත දැක්වේ.

බැංකුව	තැන්පතු රු. මිලියන	නව සංචිත රු.මිලියන	අධිසංචිත රු. මිලියන	ණයට දෙන මුදල රු. මිලියන
A	10 000	2 000	8 000	8 000
B	8 000	1 600	6 400	6 400
C	6 400	1 280	5 120	5 120
D	5 120	1 040	4 096	4 096
E	4 096	819.20	3276.80	3276.80
.....	....	....	....	......
.....	....	....	....	......
.....	....	....	....	......
බැංකු පද්ධතියේ මුළු එකතුව	50 000	10 000	40 000	40 000

මෙලෙස සැම වාණිජ බැංකුවක් ම ඉල්ලුම් තැන්පතු භාර ගැනීම සහ ණයට දීම සිදු කරන විට බැංකු පද්ධතියේ සමතුලිතය ගණනය කළ හැකි ය.

ClassWork.LK

බැංකු පද්ධතිය අධිසංචිත ශූන්‍ය වන තුරු මුදල් මැවීම සිදු කළ විට මුළු තැන්පතු මැවීම රු. මිලියන 50 000 ක් වී ඇති අතර එයට අවශ්‍ය සංචිතය වන්නේ රු. මිලියන 10 000/= කි.

ආරම්භක තැන්පතුව රු. මිලියන 10 000/=ක් වන අතර එයට සමාන බැංකු පද්ධතිය සමතුලිත වීම ලෙස හඳුන්වයි. එම සමතුලනය ඉහත සංඛ්‍යා ලේඛන වගුවේ අවසානයේ නව සංචිතවල පෙන්නුම් කරයි.

මැවිය හැකි උපරිම ණය ප්‍රමාණය = ආරම්භක අධි සංචිත ප්‍රමාණය x ප්‍රසාරණ සංගුණය

= 8 000 X 5

= 40 000/=

ClassWork.LK

බැංකු පද්ධතියක ශේෂ පත්‍රයක් ලබා දුන් විට මැවිය හැකි ඉල්ලුම් තැන්පතු ප්‍රමාණය පහත සඳහන් ආකාරයට ගණනය කළ හැකි ය.

බැංකු පද්ධතියක ශේෂ පත්‍රය

වගකීම් වටිනාකම (රු.		වත්කම් වටිනාකම (රු. මිලියන)	
තැන්පතු	50 000	සංචිත ණය	10 000 40 000
මුළු වගකීම්	50 000	මුළු වත්කම්	50 000

නිදසුන :

මහ බැංකු 10%ක් ලෙස ව්‍යවස්ථාපිත සංචිත අනුපාතය පහළ දැමූ විට මැවිය හැකි උපරිම තැන්පතු ප්‍රමාණය පහත සඳහන් ආකාරයට ගණනය කළ හැකි ය.

මැවිය හැකි උපරිම = පවතින සංචිත ප්‍රමාණය x ප්‍රසාරණ සංගුණකය

තැන්පත් ප්‍රමාණය

= රු. මිලියන 10 000 x 10

= රු. මිලියන 100 000/=

ClassWork.LK

මුදල් මැවීම සීමා වීමට හේතු

ආර්ථිකයේ මුදල් සැපයුමේ හට ගන්නා සැබෑ ප්‍රසාරණය බැංකු තන්පතු ප්‍රසාරණය සංගුණයෙන් දැක්වෙන ප්‍රමාණයට වඩා වෙනස් විය හැකි ය. මුදල් මැවීම සීමා වීමට පහත සඳහන් හේතු බලපායි.

- බැංකු පද්ධතිය වෙතින් බැංකු නොවන මූල්‍ය ආයතන කරා ව්‍යවහාර මුදල් ගලා යාම

- ව්‍යවහාර මුදල් ළඟ තබා ගැනීම සඳහා මහජනතාව දක්වන අභිරුචිය

- අධිසංචිත තබා ගැනීමට වාණිජ බැංකු දක්වන කැමැත්ත

- බැංකු ණය සඳහා ප්‍රමාණවත් ඉල්ලුමක් ඇති නොවීම

ClassWork.LK

2021
2022
2023

උසස් පෙළ

ගිණුම්කරණය
ආර්ථික විද්‍යාව
ව්‍යාපාර අධ්‍යයනය

2021
2022

සාමාන්‍ය පෙළ

ව්‍යාපාර හා ගිණුම්කරණ අධ්‍යයනය

තනි හෝ කණ්ඩායම් පන්ති
(English & Sinhala Medium)

0763655550

S. Madushanka
B.Sc (Mgt) Accounting (Special) (U.G)
University of of Sri Jayewardenepura